

TAMPEREEN KAUPUNGIN TILINPÄÄTÖSRAPORTTI

TARKASTUSLAUTAKUNTA 18.4.2023

Eeva Koivula, JHT, KHT, Partner

TARKASTUSSUUNNITELMA

Hallinto

Tarkastetaan, onko kunnan hallintoa hoidettu lain ja valtuuston päätösten mukaisesti

- Valtuuston ja hallituksen päätösten lainmukaisuus, säännösten mukaisuus ja päätösvaltuudet
- Talousarvion toteutuminen
- Talouden tasapaino
- Muita tarkastustoimenpiteitä tarkastussuunnitelman painopistealueiden mukaisesti ja/tai riskiperusteisesti

Valtionosuuksien perusteet

Tarkastetaan, ovatko valtionosuuksien perusteista annetut tiedot oikeita

- Kunnan antamat talous- ja toimintatilaston tiedot
- Kunnan antamat oppilasmäärätiedot
- Varmistetaan kunnan tietojenkeruu- ja järjestelmän luotettavuus

Sisäinen valvonta, riskienhallinta ja konsernivalvonta

Tarkastetaan, onko sisäinen valvonta, riskienhallinta ja konsernivalvonta järjestetty asianmukaisella tavalla

- Sisäisen valvontaympäristön ja kontrollien toimivuus
- Minkälainen on kunnan riskienhallinnan taso
- Miten kunta ohjaa ja valvoo konserniyhtiöiden toimintaa

Kirjanpito ja tilinpäätös

Tarkastetaan, antavatko kunnan tilinpäätös ja konsernitalinpäätös oikeat ja riittävät tiedot

- Kirjanpitoaineiston tarkastustoimenpiteet ja taloudellisen raportoinnin kannalta olennaisten kontrollien toimivuus
- Tilinpäätös vastaa sisällöltään ja esittämistavaltaan sitä koskevia säännöksiä
- Konsernitalinpäätös on laadittu sitä koskevien säännösten mukaisesti

---

YLEISTÄ

Tilintarkastusyhteisö BDO Audiator Oy on suorittanut Tampereen kaupungin tilivuoden 2022 lakisääteistä tilintarkastusta tarkastuslautakunnalle elokuussa 2022 esitetyn tilivuotta 2022 koskevan työohjelman mukaisesti. Tarkastusten toteuttamisessa on tilintarkastusta avustanut kaupungin ulkoisen tarkastuksen yksikkö.

Tilivuoden 2022 tilintarkastuksesta on annettu väliraportit 13.12.2022, 18.4.2023 (tilikaudenaikainen tarkastus) ja 18.4.2023 tämä raportti. Annamme myös tilintarkastuspöytäkirjan 18.4.2023.

Tässä raportissa on esitetty havaintoja yksittäisistä työohjelmaan sisältyneistä tarkastuksista, joista ei ole raportoitu tarkastuslautakunnalle aikaisemmin. Raportti on tarkoitettu tarkastuslautakunnan käyttöön tilintarkastajan työn seuraamiseksi. Tarkastuksessa esille tulleista havainnoista on raportoitu myös asianomaisten yksiköiden vastuuhenkilöille. Kaupunginvaltuustolle raportoidaan antamalla tilintarkastuskertomus ja kaupunginhallitukselle tilintarkastuspöytäkirja.

HALLINNON TARKASTUS

Olemme perehtyneet Tampereen kaupungin hallintosäännön muutoksiin sekä tutustuneet muiden alemmalla tasolla annettujen ohjeiden ja määräysten sisältöön sekä seuranneet niiden noudattamista. Olemme käyneet läpi kaupunginvaltuuston, kaupunginhallituksen ja sen konsernijaoston, lautakuntien pöytäkirjoja ja viranhaltijoiden päätöksiä sekä seuranneet niiden päätösten toimeenpanoa ja noudattamista. Tarkastuksessa on seurattu muun muassa sitä, että kokousten pöytäkirjat on laadittu kuntalain ja kaupungin hallintosäännön mukaisesti sekä toimivallan ja päätösten perustelujen asianmukaisuutta.

Olemme lisäksi käyneet läpi kaupunginvaltuuston ja -hallituksen pöytäkirjoja alkuvuoden 2023 osalta sen varmistamiseksi, että tilivuoden jälkeiset olennaiset tilinpäätökseen 2022 mahdollisesti vaikuttavat asiat on huomioitu tilinpäätöksessä.

Tilintarkastuskertomuksessa ja -pöytäkirjassa olemme nostaneet esiin yksittäisen palvelualueen hallinnon puutteen, mutta muilta osin kaupungin hallintoa on hoidettu lain ja valtuuston päätösten mukaisesti.

TALouden TASAPAINOISUUS

Taloussuunnitelmakaudella 2023 - 2026 taloussuunnitelman mukainen palvelualueiden yhteenlaskettu vuosikate kattaa noin 85 prosenttisesti suunnittelukauden suunnitelman mukaiset poistot. Lisäksi peruskaupungilla on ollut, ja tulee taloussuunnittelukaudella olemaan, huomattavat vuosittaiset investointimenot, joita ei ole mahdollista rahoittaa varsinaisen toiminnan tulovirralla. Uusia lainoja on suunniteltu nostettavan noin 556 milj. euroa. Koko kaupungin (sis. Liikelaitokset) vuoden 2022 tuloslaskelman vuosikate oli 142,3 miljoonaa euroa ja se riittää kattamaan suunnitelman mukaiset poistot 124,4 miljoonaa euroa (taulukko). *Vaikka kaupungin taloudellinen tilanne on ollut viimeisinä vuosina ylijäämäinen, liittyy talouden ennustamiseen merkittäviä uhkia, joten on tärkeää huolehtia kaupungin talouden tuottavuus- ja sopeuttamistoimenpiteiden toteuttamisesta ja noudattaa tarkkaa taloudenpitoa ja -seurantaa.*

(Milj. euroa)	Talous- suunni- telma 2026	Talous- suunni- telma 2025	Talous- suunni- telma 2024	Talous- arvio 2023	Toteutu- nut 2022	Toteutu- nut 2021
Vuosikate	114,6	106,3	109,1	126,9	142,3	181,4
Poistot	-132,8	-135,5	-133,4	-126,9	-124,4	-106,7
Kate poistojen jälkeen	-18,0	-29,2	-24,4	0	17,8	74,7
<u>Investointi- menot – Rahoitus- osuudet</u>	244,5	-247,0	-231,8	-222,2	-232,6	-227,8

TILIKAUDEN TULOS

Talousarvion mukainen vuoden 2022 tilikauden tulos (peruskaupunki) on ylijäämäinen 14,3 miljoonaa euroa. Koko kaupungin vuoden 2022 tilikauden tulos oli ylijäämäinen 17,8 miljoonaa euroa. Liikelaitosten yhdistäminen peruskaupungin tuloslaskelmaan parantaa vuosikatetta 20,3 miljoonaa euroa ja tilikauden tulosta 3,6 miljoonaa euroa.

SITOVIENTÄVOITTEIDEN TOTEUTUMINEN

Vuoden 2022 talousarvion käyttötalous-, tuloslaskelma-, investointi- ja rahoitusosiin liittyen valtuusto on päättänyt pääosin tilikaudella sitovien taloudellisten tavoitteiden ylitysoikeuksista ja mahdollisista käyttötarkoituksen muutoksista. Sitovien taloudellisten tavoitteiden poikkeamat eivät olleet kokonaisuuteen nähden merkittäviä. Talousarvion sitovista palvelualueille, liikelaitoksille ja konsernille asetetuista tulostavoitteista sekä sitovien taloudellisten tavoitteiden poikkeamista, joita ei ole hyväksytty talousarvion muutoksina valtuustossa, on annettu selvitys tilinpäätöksen talousarvion toteutumisvertailuosiossa.

SISÄINEN VALVONTA JA KONSERNIVALVONTA

Sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan selonteot

Sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan selonteon osalta tilinpäätöksestä käy ilmi kirjanpitolautakunnan kuntajaoston yleisohjeen mukaisesti vaaditut pääkohdat. Sisäisen valvonnan kehittämistoimenpiteitä voimassa olevalle taloussuunnittelukaudelle on kuvattu.

Vuonna 2022 otettiin käyttöön uusi sisäisen valvonnan itsearvioinnin työkalu. Sisäisen tarkastuksen havaintojen perusteella osa yksioista on itsearvioinnissa arvioinut sisäisen valvonnan tilan todellista myönteisemmäksi. Sisäisen tarkastuksen tekemät tarkastukset ovat osaltaan vaikuttaneet kokonaiskuvan muodostumiseen sisäisen valvonnan tilasta.

Itsearviointien ja sisäisen tarkastuksen tarkastushavaintojen perusteella on todettu, että kokonaisarvion mukaan kaupungin toiminnan sisäinen valvonta ja riskienhallinta ovat tuottaneet pääosassa organisaatiota kohtuullisen varmuuden toiminnan tuloksellisuudesta ja lainmukaisuudesta. Olennaisissa valvontaprosesseissa on kuitenkin havaittu heikkouksia ja poikkeamia, jotka vaativat välittömiä kehittämistoimia vuoden 2023 aikana.

- Tilintarkastuskertomuksessa ja -pöytäkirjassa olemme nostaneet esiin yksittäisen palvelualueen sisäisen valvontaympäristön heikkouksia. *Kehotamme tilivelvollisia, joita edellä kuvatut puutteet koskevat, ryhtymään korjaaviin toimenpiteisiin kontrolloimpympäristön parantamiseksi ja kontrollien lisäämiseksi.*

Toimintakertomuksessa on nostettu tärkeimmiksi kehittämistarpeiksi pitkään käytössä olleiden sopimusten ja toimintatapojen arvioiminen ja uudistaminen, hankinta- ja sopimustoiminnan valvonnan sekä sopimusaikaisten valvontakäytäntöjen kehittäminen ja sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan osaamisen kehittäminen ja valvonnan vahvistaminen yksiköiden esihenkilötyössä, johtamisessa ja käytännöissä.

SISÄINEN VALVONTA JA KONSERNIVALVONTA

Tampereen kaupunginvaltuusto hyväksyi 29.8.2022 sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan perusteet. Vuonna 2022 Tampereen kaupunki liittyi Sano ei korruptiolle -kampanjaan. Lisäksi vuoden aikana uudistettiin sisäisen valvonnan arviointia ja koulutettiin aiheesta johtoryhmiä. Vuoden aikana kaupunki on kertonut toimintakertomuksessa vastaanottaneensa kymmenen ilmoitusta ilmoituskanavaan, joista osasta käynnistettiin laajempi selvitys ja sisäisen valvonnan kehittämistoimia. *Suositlemme edelleen lisäämään sisäisen valvonnan koulutusta myös johdolle ja esimiehille, jotta hyvän hallinnon ja sisäisen valvonnan tärkeys ymmärretään riittävästi. Suositlemme myös kehittämään ohjeistusta sekä esihenkilöiden suorittamien kontrollitoimenpiteiden pistokoeluonteista suorittamista sekä tehdyn valvontatoimen dokumentointia.*

Konsernivalvonnan selonteon osalta jo otsikointi on laadittu kirjanpitolautakunnan kuntajaoston yleisohjeen mukaisesti, jolloin siinä on todettavissa eri osa-alueiden toteuma. Selonteot pohjautuvat tilivelvollisten ja vastuutahojen laatimiin itsearviointikyselyihin sisäisen valvonnan tilasta, sisäisen tarkastuksen havaintoihin, konsernijaoston ja konserniohjauksen käymiin keskusteluihin yhteisöjen kanssa ja tilikauden aikana saatuun ja käsiteltyyn toiminnan ja talouden seurantatietoon.

Suositlemme kehittämään edelleen riskienhallintaprosessia koko kaupunkikonsernissa sekä emokaupungissa.

VALTIONOSUUDET

Valtionosuuksien perusteista annettujen tietojen oikeellisuus on tarkastettu ja ne on todettu olennaisilta osin oikein annetuiksi.

TILINPÄÄTÖS JA TOIMINTAKERTOMUS

TILINPÄÄTÖS

Tilinpäätös on todettu johdetuksi oikein kaupungin kirjanpidon eri osista.

Tilinpäätöstä varmentavat olennaisilta osiltaan asianmukaiset tase-erittelyt ja liitetietojen erittelyt.

Seuraavissa kappaleissa on käsitelty eräitä tilinpäätökseen liittyviä keskeisimpiä eriä ja havaintoja.

TOIMINTAKERTOMUS

Toimintakertomus sisältää sitä koskevien säännösten edellyttämät selvitykset ja tiedot.

Toimintakertomuksessa esitetyt luvut täsmäävät olennaisilta osin tilinpäätöslaskelmien kanssa.

TALOUSARVION TOTEUTUMISVERTAILU

Talousarvion toteutumisvertailussa on esitetty sitä koskevien säännösten edellyttämät tiedot.

TILINPÄÄTÖS

TULOSLASKELMA

Tuloslaskelma antaa oikean kuvan tilivuoden tuloksen muodostumisesta.

Toimintatuotot ja toimintakulut

Toimintakuluihin ja -tuottoihin liittyvien toimintaprosessien keskeisten kontrollien toimivuutta on arvioitu ja testattu tilikauden aikaisessa tarkastuksessa. Tilinpäätöksen yhteydessä tarkastettiin olennaisia ja poikkeuksellisia eriä, kuten pysyvien vastaavien luovutusvoittoja. Toimintakulujen ja -tuottojen tarkastuksessa ei havaittu olennaisia virheitä.

Henkilöstömenot ja niitä koskevat taseen erät

Palkkojen täsmäytys kirjanpidon ja palkkaohjelman välillä on tehty vuoden lopussa. Lisäksi samassa yhteydessä tehtiin kokonaispalkkojen täsmäytys tulorekisteriin toimitettuihin tietoihin. Tulorekisterin tiedot täsmäsivät riittävällä tarkkuudella kirjanpidon palkkoihin. Tarkastuksessa ei havaittu olennaisia poikkeamia.

Lomapalkkavelan jaksotuksessa ei havaittu olennaisia virheitä tai puutteita. Siirtyvät palkat tilille on kirjattu jaksotukset toimialojen siirtyvistä palkoista eli joulukuulle kuuluvista palkoista, jotka maksetaan alkuvuodesta 2022. Tarkastuksessa ei todettu huomautettavaa. Myöskään palkkojen sivukulujaksotuksissa ei havaittu olennaista huomautettavaa.

Verot ja valtionosuudet

Tuloslaskelman verotulot täsmäsivät verohallinnon tilitysraporttiin.

TILINPÄÄTÖS

Kunnallisverotilitykset 953,9 miljoonaa euroa ylittivät alkuperäisen talousarvion noin 20,1 miljoonaa euroa johtuen työllisyyden ja ansiotason arvioitua nopeammasta kehityksestä.

Yhteisöveroja kertyi 138,8 miljoonaa euroa, mikä on 51,8 miljoonaa euroa alkuperäistä talousarviota enemmän. Yhteisöveroja tilitettiin 11,3 miljoonaa euroa enemmän kun edellisenä vuonna, vaikka kuntayhtymän osuus putosi kahdesta edellisestä vuodesta 10 prosenttiyksiköllä.

Kiinteistöveroja tilitettiin 99,6 miljoonaa euroa, mikä toteutui 4,6 miljoonaa euroa alkuperäistä talousarviota suurempana.

Valtionosuudet täsmäsivät olennaisilta osin Kuntaliiton valtionosuusmaksatustilastoon, jonka perustana ovat valtionvarainministeriön ja opetus- ja kulttuuriministeriön antamat valtionosuustiedot sekä OKM:n vuodelta 2021 korjattuun rahoituspäätökseen.

EU- ja muut tuet

Tukien tarkastuksessa on pyritty varmistumaan siitä, että kaupungin EU- ja muiden hankkeiden osalta on noudatettu hakemusmenettelystä annettuja ohjeita ja hankekohtaisia päätöksiä.

RAHOITUSLASKELMA

Rahoituslaskelma on laadittu kirjanpitolautakunnan kuntajaoston yleisohjeen mukaisesti. Laskelma osoittaa kuluneelta tilikaudelta 39,0 miljoonan euron rahavarojen vähennystä, kun edellisenä vuotena oli vähennystä oli 232,6 miljoonaa euroa. Pitkäaikaisten lainojen nettovähennys on 25,7 miljoonaa euroa.

TASE

Tase antaa olennaisilta osin oikean kuvan kaupungin taloudellisesta asemasta 31.12.2022.

Sijoitusten kirjanpitokäsittely

Sijoitusomaisuus on varmennettu olennaisilta osin varainhoitajien vahvistuksiin.

Myyntisaamiset

Myyntisaamiset täsmätettiin myyntireskontrareportteihin. Myyntireskontran suoriteperusteisuuden ja ikäanalyysin tarkastuksissa ei havaittu huomautettavaa.

Rahat ja pankkisaamiset

Rahat ja pankkisaamisten erät täsmäsivät vahvistuksiin.

Rahalaitoslainat

Lainat täsmäävät rahalaitosten vahvistuksiin ja ovat jaettu oikein pitkä- ja lyhytaikaisiin lainoihin.

Ostovelat

Taseen ostovelat täsmäävät ostoreskontran toimittajakohtaisen ostoreskontran loppusummaan.

KONSERNITILINPÄÄTÖS

Tampereen kaupunki on laatinut vuodelta 2022 konsernitilinpäätöksen, joka sisältää tuloslaskelman, taseen, rahoituslaskelman ja liitetiedot.

Tampereen kaupungin konsernitilinpäätökseen on yhdistelty 60 tytäryhtiötä, 4 säätiötä, 3 kuntayhtymää ja 13 osakkuusyhtiötä. Konsernitilinpäätökseen ei ole yhdistelty 12 yhteisöä.

Konsernitaseen loppusumma on 4.808 miljoonaa euroa. Emokaupungin pitkäaikainen vieras pääoma on 583 miljoonaa euroa (edellisenä vuotena 652 miljoonaa euroa) ja konsernin korollinen pitkäaikainen vieraspääoma 2.126 miljoonaa euroa (2.186 miljoonaa euroa). Konserniyhdistelyt ovat lisänneet pitkäaikaista vierasta pääomaa 1.543 miljoonaa euroa.

Konsernin asukaskohtainen lainakanta on 9.133 euroa (9.343 euroa), kun emokaupungin vastaavasti on 3.718 euroa (3.648 euroa).

Konsernitaseen mukainen omavaraisuusaste on 36 % (36%), kun se emokaupungilla on 45,2 % (40,7%).

Konsernitilinpäätös on laadittu olennaisilta osin sen laatimista koskevien säännösten ja ohjeiden mukaisesti.

KONSERNITILINPÄÄTÖKSEN LAATIMINEN

Monetra laatii konsernitietojen ilmoituslomakkeet, ohjeistaa konserniyhteisöjen talousvastaavat tietojen toimittamisesta ja konsernin laskentasäännöistä sekä tekee konsernitilinpäätösyhdistelyt.

Konserniyhteisöjen ns. syöttötietoihin ei tehdä Monetrassa tarkastusta. Kahden yhtiön osalta konserniin syötetyt tiedot sisälsivät myös yhtiöiden omat sisäiset erät. Tämän vuoksi kaupunkikonsernin toimintatuotot ja -kulut ovat noin 12,5 miljoonaa euroa liian suuret. Konsernitulokseen tällä ei ole vaikutusta.

Suosittelimme varmistamaan olennaisimpien tai aikaisemmista poikkeavien syöttötietojen oikeellisuuden esimerkiksi pistokokein.

Suosittelimme ohjeistuksessa painottamaan sitä, että ko. syöttötietoihin ei tule sisällyttää sisäisiä eriä.

Vähemmistöosuuslaskennassa ei ole huomioitu sisäisiä katteita. Konserniyleisohjeen mukaan sisäiset katteet tulee huomioida vähemmistöosuuslaskennassa.

Suosittelimme jatkossa huomioimaan sisäiset katteet vähemmistöosuuslaskennassa.

KONSERNITILINPÄÄTÖKSEN LAATIMINEN

Konsernitilinpäätöksen liitetiedoissa oli ilmoitettu lainojen vakuudeksi annettuina kiinnityksinä yhteensä n. 35,8 miljoonaa euroa kiinnityksiä, joita vastaavia lainoja ei enää ole.

Jos vapaana olevat kiinnitykset halutaan esittää, ne on suositeltavaa esittää esimerkiksi omassa hallussa olevina vakuuksina.

Takauksina muille oli konsernin osalta esitetty vain konserniyhteisöjen takaukset ja alkuperäinen lainapääoma eli kaupungin osuus puuttui konserniluvuista.

Myös emokaupungin osuus tulee esittää osana konsernin vastuutietoja.

Lainat ja vastuut -tunnusluku 2 972 801 tuhatta euroa sekä Lainat ja vastuut / asukas -tunnusluku 11 936 euroa/asukas oli virheellinen. Oikeat luvut ovat 2 922 225 tuhatta euroa ja 11 735 euroa/asukas.

Saamamme tiedon mukaan edellä kuvatut erät tullaan korjaamaan stilistisinä virheinä kaupunginvaltuustolle menevään tilinpäätökseen.

LIITETIEDOT

Liitetiedoissa on esitetty olennaisilta osin säännösten edellyttämät tiedot.

TILINPÄÄTÖSKIRJA - MUUT ERIYTETYT LASKELMAT

Tarkastuksen tavoite ja toteuttaminen

Täsmäytimme tilinpäätöksellä esitetyt eriytettyjen laskelmien tiedot kirjanpidon taustamateriaaleihin.

Keskeiset havainnot ja suositeltavat toimenpiteet

Tarkastuksessa havaittiin, että eriytettyjen laskelmien otsikot (esimerkiksi Tampereen Vesi liikelaitos) eivät ole kovin kuvaavia.

- *Suosittellemme muuttamaan tilinpäätöksessä eriytettyjen laskelmien otsikointia vastaamaan myytävää palvelua, eikä sitä, minkä toiminnon alaista se on.*
- *Lisäksi suosittelemme, että eriytettyjen laskelmien osalta esitettäisiin myös vertailuvuoden tiedot.*

LIKELAITOSTEN, TASEYKSIKÖIDEN JA RAHASTOJEN TILINPÄÄTÖKSET

Liikelaitosten ja taseyksikköjen sekä rahastojen tilinpäätöslaskelmat ovat laadittu annettujen ohjeiden mukaisesti ja perustuvat kyseisten yksiköiden erillistilinpäätöksiin.

KAUPUNGINHALLITUKSEN EHDOTUS TILIKAUDEN TULOSEN KÄSITTELYSTÄ

Kaupunginhallituksen ehdotus tilikauden tuloksen käsittelystä on kuntalain mukainen.

LISÄTIETOJA:

EEVA KOIVULA

eeva.koivula@bdo.fi

BDO Oy (y-tunnus 2776089-4) on suomalainen osakeyhtiö ja itsenäinen jäsenyhtiö BDO International Limitedissä, joka on Yhdistyneen kuningaskunnan lakien mukainen yhtiö (company limited by guarantee). BDO Auditor Oy (y-tunnus 0904285-6) ja BDO Consulting Oy (y-tunnus 1101610-4) ovat BDO Oy:n tytäryhtiöitä. BDO Oy on osa kansainvälistä, itsenäisistä jäsenyrytyksistä koostuvaa BDO verkostoa. BDO on tavaramerkki BDO verkostolle ja yhteinen nimi sekä kansainväliselle jäsenyrytysten verkostolle, että kunkin maan jäsenyrytykselle.

www.bdo.fi

JAKELU:

Tarkastuslautakunta

Pormestari Anna-Kaisa Ikonen

Konsernijohtaja Juha Yli-Rajala

Rahoitusjohtaja Arto Vuojolainen

Kaupunginreviisori Erja Viitala